

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sōkratus Scholastiku Kai Ermeiu Sozomenu Ekklēsiastikē Istoria

Socrates <Scholasticus>

Mogvntiae, 1677

Henrici Valesii Annotationes In Librum Secundum Historiae Ecclesiasticae
Sozomeni.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14233

HENRICI VALESII
 ANNOTATIONES
 IN LIBRUM SECUNDUM
 HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
 SOZOMENI.

In Caput Primum.

Pag. 440 Β Αδύτερον ἤγεραν ὑπερχον. Hujus loci emendatio debetur codici Fuketiano, in quo ita scribitur: ἢ τῆδε τόπον κατίκρυφαν, ἢ οἷς ὑ-
 ἤγεραν, βαδύτερον ὑπάρχοντα ὡς ἐν τῷ Φαίνῳ. Id est, *Locum illum occultarunt, & in sublimē erexerunt, qui antea profundior erat, sicuti nunc cernitur.*

Pag. 441 τὰ δὲ δὴ δὴ δὴ. In codice Leonis Allatii scriptum est, τὰ δὲ δὴ δὴ δὴ. Mihi non dubium est, quin Sozomenus scripserit: τὰ δὲ δὴ δὴ, suppleξέλον.

In Caput III.

Pag. 444 Ἐἰς τὸ σωσένιον. Nicephorus in lib. 7. cap. 50. duas Ecclesias à Constantino Magno constructas esse scribit in honorem S. Michaëlis, alteram in Anaplo, alteram in Sosthenio. Ex quo colligere est, Nicephorum Callistum horum titulorum auctorem non esse. Nam Sozomenus unicam commemorat S. Michaëlis Ecclesiam, quæ erat in Hestii sive Anaplo. Cur ergo Nicephorus hanc confunderet cum Sostheniensi, cum eas manifeste distinguat in libro 7? Duas quidem Ecclesias S. Michaëlis agnoscit Procopius, alteram in Anaplo: alteram ex adverso sitam; sed nihil de Sosthenio.

ἰπανουμίας ἀξίας. Scribendum puto ἀξίαν.

Φέρει ἢ τὰξας. Duo hic dicit Sozomenus: primum quidem partem tributorum ad opera publica & ornatum urbis Constantinopolitanæ destinam fuisse: deinde aliam partem tributorum constitutam esse ad alimentum seu annonam civium. Quod ad postremum caput attinet, assentior Sozomeno. Nam ex Eunapio aliisque scriptoribus constat, tributarium canonem totius Ægypti, penè omnem impensum esse athenis Constantinopolitanis. Sed quod ait Sozomenus, partem tributorum destinam fuisse in ædificia & ornamenta ejus urbis, vereor ne tributa posuerit pro vectigalibus. Nam vectigalia ad id præcipue dabantur civitatibus. Quæ de re vide, quæ observavi ad librum 25 Ammiani Marcellini pag. 202.

A ὅσοι πλεῖν ῥωμαίων ὑπῆκουον γινώσκουσιν. Hunc locum egregie restitui ex codice Leonis Allatii, in quo scribitur πλεῖν ῥωμαίων ὑπῆκουον γινώσκουσιν. Optime ut equidem censeo.

καὶ ἐπιθάμεν ἤδ' ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων. Christophorfonus ac Savilius emendarunt, ἤδ' ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων, ex conjectura ut opinor. Malim tamen corrigere ἐπιθάμεν τῆς ἀπὸς τῶν ἰονίων κώπων. Cæterum Sozomenus hic aperte hallucinatur, sive sciens, sive imprudens, dum Constantinopolitani Imperii limitem eundem facit Principatu Constantinii, cum eo, qui erat regnante Theodosio Juniore. Atque Constantinus nullam Imperii divisionem fecit inter Romam & Constantinopolim; sed utramque ex æquo Reginam constituit totius orbis Romani, hoc uno discrimine addito, quod alteram seniore, alteram juniorem Romam cognominavit. Ejus autem filii postea Imperium dividerunt. Tuncque primum Constantinopolis caput facta est Orientalis Imperii sub Constantio; ita tamen ut in Europa Thraciis terminaretur: Roma autem & Illyricum sub Constantis ditione essent.

ἐν τῷ ἰσθμῷ. Vide omnino P. Gyllium in libro secundo de Bosphoro capite 10. cujus exactæ diligentia nihil est, quod addere possimus.

καὶ δὲ ποταμῶν ἀμῶν. Musculus quidem & Christophorfonus hæc in neutro dici existimant, quasi multæ aliæ res declaraverint Divinum numen eo loco præsens apparere. Ego verò de hominibus accipere malim. Aitenim Sozomenus, cum multos alios testificari posse Dei præsentiam eo in loco, tum seipsum eam aliquando expertum esse. Nec aliter sumpsit Epiphanius Scholasticus, qui hunc locum ita vertit: *Ostendit igitur hoc ita esse etiam multis aliis virtutibus Divina per ipsarum rerum experimenta.*

ἐν τοῖς αὐτοῖς δικαστηρίοις δικὰς ἀγορεύοντι. Id est contogato, sive advocato ejusdem fori. Ex his patet, Sozomenum Advocatum fuisse Constantinopoli tunc cum ista scriberet. Ait enim Aquilinum eo tempore, quo hæc scriptis mandabat, secum adhuc degere, & causas agere in iisdem tribunaliis.

ἦν ἐκ τοῖς βασιλείς ἐρατιστάμενον ἰατρῶν. Hunc locum non intellexit Christophorus, qui sic vertit: Unum ex satellitibus, qui Imperatorem in palatio stipabant. Omisit vocem ἰατρῶν, quam Savilius quoque delendam esse, ad oram sui codicis annotarat. Rectius Epiphanius Scholasticus interpretatur hoc modo. Probianum virtum in palatio habentem militiam medicorum. Quicumque erant in palatio, militare dicebantur. Unde apud Ammianum Marcellinum legitur, nota eius militans inter primos. Sic igitur Medici sacri palatii, qui Atriatrati vocantur in codice, militare dicuntur.

τὸ σάρον ὀμβρόλον ἢ ἀνακειμένων τῶ θυσιαστήριον. Cruces argenteas intelligo, quæ in altari Ecclesie statui solebant, ut ex hoc loco apparet. Hodie quoque signum crucis in marmore incisum in medio altari collocari solet. Verum hic Sozomeni locus de istiusmodi signo accipi non potest. Verbum enim ἀνακειμένων de his sumitur, quæ statui atque erigi solent. Plura vide apud Gretserum in libro 2. de Cruce, cap 13 ubi tamen fallitur, dum scribit Probianum cuius hic fit mentio, vixisse temporibus Constantini Magni; idque Sozomenum ac Nicephorum tradidisse. At qui neuter eorum id scripsit.

In Capite IV.

Pag. 447 Ἄναγκαιον ἢ Ἰξιλθεῖν. Scribendum est proculdubio διἰξιλθεῖν, ut Christophorus & Savilius adnotarunt.

εἰπῶν ἀπὸ τῶ ἀμύδης. Rectius in codice Leonis Allatii scribitur ποροεἰπῶν.

ἢ σῶτηρία. Ante hæc verba codex Leonis Allatii articulum apponit hoc modo, ὁ δὲ σῶτηρία. Malim tamen cum articulum paulo superius apponere in hunc modum, ὁ χεῖνος ὕστερον ἢ σῶτηρία ἢ ἀνδραποῖου γένος δὲ τῆς παρθένου φανερῶς ἑαυτὸν ἐπισείξει. Nec dubito quin Sozomenus ita scripserit, ἑαυτὸν restitui ex codice Allatiano. Cæterum de hoc mercatu ad Terebinthum, plura dixi in Annotationibus ad libr. 3. Eusebii de vita Constantini, cap. 53.

Pag. 448 ὁμῶ ἐπίπαρ. In codice Leonis Allatii hic locus ita scribitur: καὶ ταῦτα ὡς ἐπίπαρ ὁμῶ τὰς Κληνας ἔχοντες. Sane in Fuketiano scriptum invenimus, ἐπίπαρ ὁμῶ. Cæterum hoc loco ὁμῶ idem valet ac juxta. Quo sensu ὁμῶ sumitur etiam in libro primo, ubi patriam magni Antonii scribit fuisse ὁμῶ τῆς Ἡρακλείας.

In Capite V.

Pag. 449 τὰ διπτεῖ καλέμυρα. Gentiles simulachra quædam habebant, quæ cælo demissa fabulabantur: atque idcirco διπτεῖν vel διαπτεῖν vocabant. Hujusmodi fuit Palladium Trojanorum, de quo Apollodorus Grammaticus in Bibliotheca ita scribit: πρὸς δὲ τῆς μετέστη ἰσχυρῶς ἀπὸ τῆς φανῆρας μεθ' ἡμέραν τὸ διπτεῖς παλάδιον πρὸ τῆς Κελωῦς κείμυρον ἐθεάσατο. Porro in codice Fuketiano scriptum inveni διαπτεῖν. Græci quoque ἑρανοπιεῖν vocabant ejusmodi simulachra. Sic Herodianus in li-

bro primo de simulachro matris Idæe scribit: τὸ τὸ ἀλάμυρον ἐξ ἑρανοῦ καλεῖται χθονιαλὸν. ὅτι τινὰ τῆς Φρυγίας χωρὸν ἠοισίνας ἔνομα αὐτῆ.

In Capite VII.

Οὐτε χεῖρας ὡς ἐπιπλάσων. Assentior Christophoro & Savilio, qui χεῖρας emendarunt. Græcitra genera medicamentorum distinguunt: χεῖρα, ποτὰ, ἐπιπλάσα. Scholiastes Theocriti, Φαρμάκων τὰ μὲν εἰς χεῖρα ἦσαν ἀπὸ χεῖρα μεθὰ εἰς θραπέειαν τὰ δὲ ποτὰ, ἦσαν ἀπὸ πίνωμεν. τὰ δὲ ἐπίπασα, ἦσαν ἀπὸ ἐπιπλάσων. Ubi vides ἐπίπασα vocari, quæ à Sozomeno dicuntur ἐπίπλάσα. Utro autem modo melius scribatur hæc dictio, incertum est. Sane Theocritus in Pharmaceutriis ποτὰς & ἐπιπλάσων dixit. ἐπιπλάσων tamen legitur apud Pfellum in libro de Dæmonibus.

ἔμμε ἢ δὲ τὸ ἢ τὰ πρὸ τῆς παραδοξία. Hunc locum restitui ex codice Fuketiano, in quo scribitur, δὲ τὸ ἢ τὰ ὀπτιμε προculdubio, subauditur enim præpositio δὲ.

In Capite VIII.

Ἐπιξίης ἢ δὲ τῶ ὁμῶρον φυλῶν. Tota hæc pericope delenda mihi videtur; nam & superflua est, nec habetur apud Epiphanium Scholasticum. Superflua quidem esse ex eo apparet, quod paulo post rursus occurrit iisdem plane verbis.

In Capite IX.

Ἰγυεῖορῶν ἢ δὲ ἀζάρου. In codice Fuketiano scribitur ἠδὰζάρου, cum tamen antea scriptum sit ἠδὰζάρου in eo codice. Epiphanius Scholasticus Ustthazæ perpetuo vocat hunc Eunuchum, Præpositum domus Regiæ apud Persas. In codice Leonis Allatii ἰσχυρῶς ubique scribitur.

In Capite X.

Ἐδοξοτάτω βιοτιῶ. Non video cur Ustthazæ vitam illusterrimam appellet, cum mors ejus potius ita fuerit appellanda. Malim itaque scribere ἐδοξοτάτω πλὴν βιοτιῶ ἐδοξοτάτω κατέλιπε. Atque ita legisse videtur Epiphanius, qui sic vertit: Hoc modo Ustthazæ glorióssima morte translatus est.

πρὸς τὴ βασιλία. In Manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii scriptum inveni εἰς τὰ βασιλία. Nec aliter in suo codice legit Epiphanius Scholasticus, ut ex interpretatione ejus apparet. Sic enim vertit, Deductus enim rursus ἐ carcere ad palatium Regiæ.

ἀννίαν. Ananiam hunc Martyrem vocat Epiphanius Epiphanius Scholasticus. Atque ita fere codex Fuketii; ἀννίαν enim scriptum habet. In codice Allatii legitur ἀννίαν hic & in capite 2. infra, ubi codex Fuketii scriptum etiam habet ἀννίαν.

In

In Caput XII.

Pag. 460 τῶν ἀπεικταῖς ὑπέχεν τῶν ἀνομιῶν. Musculus hunc locum ita vertit, Solent enim agrosi detestandis abominationibus fidem adhibere. Chritophorlonus quoque vertit, Malis omnibus facile aures accommodare. Apparet igitur utrumque hoc loco τὰ ἀπεικταῖα sumpsisse pro malis omnibus. Epiphanius Scholasticus legisse videtur τοῖς ἰουδαίοις. Sic enim interpretatur hunc locum, Cum soleant languentes hujusmodi spebus aures accommodare. Nicephorus tamen vulgaram scripturam tuetur, sic enim habet: πειθὲν γὰρ τὰ τοῖς ἀπεικταῖς συμφοραῖς ἀπεικταῖς ἀνθρώπων. Id est, Faciles detestandus credunt homines, ubi in calamitatem inciderunt. Atque ita interpretandum censeo hunc Sozomeni locum: non de malis omnibus, quemadmodum accepit Musculus & Chritophorlonus, sed de maleficiis, quibus se appetitam esse à Tarbula nimis facile creditur Regina.

ἡ δὲ βασις προσέμειθεν μὲν. Melius scriberetur προσέμειθεν.

ἡ δὲ βασις γάρ. Scribendum est ἀδελφῶν, ut legerant Epiphanius Scholasticus & Nicephorus. Est enim Adiabene regio Persidis notissima, cujus præter cæteros meminit Ammianus Marcellinus.

In Caput XIII.

Pag. 461 ἡ δὲ βασις μάγῶν μασηγῶν. In codice Fuketiano scribitur μασηγῶν.

μαρτύρια ἢ βίαι ἀπέσταν. Henricus Savilius ad oram sui codicis emendavit μαρτυρίαν. Quam tamen conjecturam probare non possum. Quid enim significabant verba ἢ βίου? Ego solo accentu mutata scribendum puto, μαρτυρία ἢ βίου ἀπέσταν, id est Martyrio vitam finierunt. Sic in sequente capite ait Sozomenus, τῶν μαρτυρίαν ἀπέσταν. Est igitur ἀπέσταν ἢ βίου idem quod ἡξίσταν.

αἱ μάγῶν ἢ ἀπὸ τῶν λαοῦ. Scribendum est τῶν λαοῦ ex manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii. Erat locus iste in regione Zabdicena, quæ una est ex quinque regionibus Transfigitanis, teste Ammiano Marcellino in libro vicefimo quinto. In ea regione oppidum erat Bezabde, situm ad ripam Tigridis; quod Zabdzum hic vocat Sozomenus. Erat autem regio illa sub dirione Romanorum, ex quo Narsæus Persarum Rex à Galerio superatus, quinque illas regiones Romanis cedere coactus fuerat. Quamobrem Persæ has Provincias à Romanis assidue repetebant, & continuis irruptionibus eas regiones vexabant. Hinc est, quod Daüfas ejus loci Episcopus, captivus abductus est à Persis. Cæterum ut ingenue dicam quod sentio, ingens hæc persecutio Christianorum nequaquam regnante Constantino facta mihi videtur. Primum enim Eusebius in libris de vita Constantini, nullam ejus rei mentionem facit. Deinde Constan-

tinus ipse in epistola ad Saporem Regem Persarum, quam paulo ante obitum scripsit, cum Saporem Legatos ad eum misisset, de hac persecutione nihil dixit. Id tantum scribit Eusebius in libro quarto, Constantinum Maximum cum multos in Perside esse didicisset, qui Christianam religionem profiterentur, eo nuntio magnopere delectatum, litteras scripsisse ad Saporem, quibus illos Regi commendaret. Postremo cum Saporem Persarum Rex nunquam bellum intulerit Constantino, quem ut bellicosum & in bellis omnibus fortunatissimum Principem formidabat, haudquaquam verisimile est eum tot Christianos, atque in his Episcopum cum ducentis & quinquaginta Clericis, ex una regione, quæ Romanis parebat, captivos abduxisse. & ob Christi fidem, quam profitebantur, necasse. An id unquam laturus fuisset Constantinus? Quare probabilius est, hæc omnia, quæ hic narratur à Sozomeno, facta esse Principatu Constantii; quæ regnante Saporem multas expeditiones suscepit adversus Romanos, ut ex Rufo Festo, & Ammiano Marcellino, aliisque licet cognoscere. Idque discrete affirmat Hieronymus in Chronico, qui anno septimo Constantii hæc notat: Saporem Persarum Christianos persequitur. Vidit hoc antea Baronius, quem consule ad annum trecentimum quadagesimum tertium, capite decimo. Cæterum occasionem erroris prabuisse videtur Sozomeno epistola Constantini ad Saporem, quam refert Eusebius in libro quarto. Putavit enim Sozomenus eam à Constantino scriptam esse eo consilio, ut Saporem à Christianorum persecutione deterret. Verum aliam fuisse causam harum litterarum, jam supra ex Eusebio monuimus. Postremo illud quoque addendum videtur, Daüsam Episcopum, quem cum ducentis & quinquaginta Clericis ex regione Zabdicena in servitutem abductum esse scribit Sozomenus, non anno septimo aut octavo Constantii Imperatoris captum videri, sed diu postea: tunc scilicet cum Bezabde caput regionis Zabdicenorum, capta est à Persis. Tunc enim incolæ omnes, & unà cum his Episcopus & Clerici, in Persidem abducti. Quod contigit Anno Christi 360. ut ex Ammiani Marcellini libro vicefimo constat.

In Caput XIV.

Παιδαποὶ γὰρ τοῦτων τῶν. Scribendum Pag. 462 est παιδαποὶ, ut Christophorlonus & Savilius ad oram suorum codicum emendarunt: & totus locus ita restituendus, παιδαποὶ γὰρ τοῦτων τῶν παιδαποῦν ἀπὸ τῶν εἰς ἀμύθητα φιλοτιμύμενοι. Quod confirmat Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum ita expresse: παιδαποὶ γὰρ τινὲς ἐποιήθησαν τὸ φιλοτιμῶν ἐπὶ τῶν εἰς ἀμύθητα. Sane Persæ in novis cruciatuum generibus excogitandis ingeniosi præ cæteris fuerunt. Inter supplicia à Persis inventa memoratur ab antiquis Κάφισις, de quo Plutarchus in Artaxerxe, & Eunapius

in vita Maximi Philosophi; cuius verba hęc ap-
ponam, ut obiter emendentur: μικρά γὰρ ἔστι περι-
σταὶ λεγόμεναι κρίσεις, καὶ οἱ ζωοκείοι τῶν ἀρτάρων
ἀλισμοί, πρὸς ἐπιφορμίναν ἰδύνας τῶ σώματι. id
est. *Nam scapharum supplicium apud Persas, &*
muliebres artabrorum sarculationes, leves sunt
præ cruciatibus quibus corpus ejus laceratum est.
Scribo igitur ἀρτάρων κρίσεις. Artabri po-
puli sunt Lusitanæ, apud quos olim mulieres
aurum sarculis effodiebant, ut docet Strabo in li-
bro tertio.

Pag. 463. οἱ πολλοὶ τὸ ἐπιμίλειαν. In codice Allatii
scriptum est, οἱ πολλοὶ τὸ ἐπιμίλειαν ποιεῖσαν-
το. Malim tamen scribere οἱ πολλοὶ εἰς τὸ ἐπι-
μίλειαν.

In Caput XVI.

Pag. 464. Οὐ πολλὰ ἢ ὕστερον. Sumpsit hæc Sozomenus
ex Socrate, qui in libro primo capite decimo,
postquam retulit libellum pœnitentiæ ab Euse-
bio & Theognio missum ad quosdam Episco-
pos, addit ex verbis ejus libelli, conjicere se, A-
rium paulo ante hæc ab exilio fuisse revocatum;
sed prohibitum ne Alexandriam ingrederetur.
Conjecturam igitur Socratis secutus est Sozo-
menus. Unde apparet eum post Socratem scri-
psisse, ejusque inhæsisse vestigiis. Verum ut ad
Socratem observavi, uterque in eo fallus est,
quod paulo post Nicænam Synodum, tam Arium,
quam Eusebium ac Theognium ab exilio revo-
catos esse existimavit. Certe Sozomenus hoc
loco Arium dum in exilium duceretur, scribit es-
se revocatum, quasi is nondum ad exilii locum
pervenisset. Id enim volunt hæc verba, ἐπὶ πλεὺ-
στον ἀπαγόμην. Scio quidem Baronium in
Annalibus affirmare, Arium nunquam in exilium
missum esse, sed simulatâ pœnitentiâ, expositioni
fidei tandem subscripsisse, atque ita à Synodo es-
se susceptum. Cujus rei auctorem citat Hiero-
nymum in dialogo contra Luciferianos. Ve-
rum Hieronymus memoriæ vitio lapsus est eo lo-
co, dum Arium à Concilio Nicæno susceptum
esse dicit. Neque enim in Concilio Nicæno, sed
in Hierosolymitano susceptus est Arius. Certe
ex Epistola synodica Concilii Nicæni, facile est
Hieronymum refellere. Ajunt enim sanctissimi
Patres in dicta Epistola, primum quidem Arij o-
pinionem discussam esse atque examinatam cor-
am sacratissimo Imperatore, omnesque Episco-
pos uno consensu anathema dixisse impiis verbis
ac sententiis Arij atque sociorum. Quid autem
ipsi factum sit & quem exitum sortitus fuerit, no-
lunt ipsi proferre, ne videantur insultare homi-
nis calamitati. Quibus verbis tacite indicant
sanctissimi Patres pœnam exilii, quæ Ario ab
Imperatore fuerat irrogata. Ubi obiter obser-
vanda est modestia atque humanitas Antistitum
Nicænorum. Qui cum Arij opinionem dampna-
rent, non tamen ipsi Ario nominatim anathema
dixerunt; sed generaliter cunctis, qui impia il-
la dogmata profiterentur. Anathematismus e-
nim ita concipitur, τῶν ἡερέσι &c. suppresso
Arij nomine. Deinde cum Arius una cum Theo-

na & Secundo Episcopis à Constantino relega-
tus fuisset ob contumaciam, eo quod univer-
sali Concilio assentiri noluisset, id ipsi nuntiare
Alexandrinis Clericis & totius Egypti Ecclesiis
detrectant, ne videantur insultare hominum ca-
lamitati. Tantum abest ut ipsi apud Imperato-
rem egerint, ut illi in exilium deportarentur;
quin potius testantur iis verbis, se hominum il-
lorum vicem dolere. Ea tamen, quæ sequuntur
in dicta Epistola, satis ostendunt tres illos in ex-
ilium missos esse. Subdunt enim, ἀλλ' ἰπερὶ τῶν
θεῶν χάρις, τῶν μὲν κακοδοξίας ἐκείνης & ἀσεβείας,
& τῆς βλασφημίας, καὶ τῆς προσώπων τῶν τοιούτων
δύσασιν, καὶ διαίρειαν ποιήσασθαι. Ἐλάτ' ἄλιουθί-
ωρον ὑμᾶς &c. Quid aliud quæso innuunt hæc
verba, quàm exilium Arij ejusque consortium?

Ἰδὲ μὲν κατὰ φησὶν ἰντε. Hic libellus satisfac-
tionis Eusebii exstat etiam apud Socratem in li-
bro primo capite decimo quarto, ubi vide quæ
annotavi. Neque enim vacat hęc repetere ea,
quæ illic observata sunt.

καθ' ἡμέραν τῶν ἡερέσι ἀσφαλεία τῶν ἐκκλησιῶν.
Cum Nicæni Patres fidem Catholicam, id est τὴν
ἐκκλησίαν, in Concilio exposuissent, plures Episco-
pi, quorum signifer erat Eusebius Nicomedi-
ensis, eam refellere conati sunt, & aliam ejus
loco proposuerunt. Sed cum istam Nicæni Pa-
tres uno consensu rejecissent, ac ne audire qui-
dem sustinuisset, Eusebium & socios, metu Impera-
toris adigente, fidei Catholicæ subscripserunt.
Docet id epistola Eusebii Cæsariensis Episcopi
ad cives suos, & Theodoritus in libro primo Hi-
storiarum.

τῶν ἡερέσι ἀναθεματισμὸς ἢ ὑπερβάλλει. Quæri
non immerito potest, quomodo Eusebius ac
Theognius fidei quidem Nicæne subscripserint;
anathematismo vero nequaquam subscripserint.
Atqui anathematismus conjunctus erat formu-
læ fidei, & unâ cum expositione fidei à Patribus
editus, quemadmodum videre est, tum apud So-
cratem, tum in vetustis Canonum collectioni-
bus. Baronius quidem primum fidei formulam
conditam esse scribit à Nicænis Patribus, cui Euse-
bius ac reliqui cum initio subscribere recusâ-
rent, tandem metu compulsi subscripserunt;
postea vero condemnationis sententiam in A-
rium latam esse; & Eusebium ac Theognium
cum isti condemnationi subscribere pertinacissi-
me recusassent, à Synodo esse depositos, ab his Ep-
iscopis in eorum locum subrogatis. Constanti-
num tamen Imperatorem eo tempore interces-
sisse, ne sententia executioni mandaretur. Baro-
nii opinionem secutus est Petavius in parte se-
cunda Rationarii temporum. Verum hæc opi-
nio nequaquam probabilis mihi videtur. Sic e-
nim duæ fuissent subscriptiones Episcoporum
Synodi Nicæne: prior, quæ fidei; posterior,
quæ condemnationi Arij consensissent. Hodie
tamen unica exstat scriptio singulorum Ep-
iscoporum. Atque id merito. Fides enim cum
anathematismo, qui ei subicitur, unum idemque
est monumentum, uno spiritu unoque tenore
continuatum. Sic enim incipit anathematismus,

τῶν ἡλίθιων &c. Deinde falsum est, quod Baro- nius, eumque secuti affirmant; primum fi- dei formulam conditam esse à Synodo Nicæna: postea vero quaesitum de Ario. Id eam manife- ste refellit epistola Synodica, in qua diserte scri- bitur, ante omnia quaesitum esse de Ario opinio- ne, eamque coram Principe diligenter examina- tam atque damnatam. Quocirca libentius cre- diderim, Eusebium ac Theognium Nicænae fidei decretis semel subscripsisse, perinde ac reliquos Episcopos, sed in subscribendo distinctionem adhibuisse inter fidem atque anathematismum. Hoc igitur modo illos subscripsisse, opinor: Eu- sebius Nicomedix, suprascriptæ fidei consentio & subscribo: anathematismo non item.

Pag. 465 ὑπευθύνε ἀνακηλιμένῳ ἐδολορησαμένῳ. Ex hoc loco apparet, Arium ab exilio revocatum ef- se, antequam Eusebius ac Theognius in exilio ad- huc agentes, libellum satisfactionis misissent E- piscopis. Porro Eusebius ac Theognius anno tertio post Synodum Nicænam ab exilio revoca- ti sunt, ut observavi in annotationibus ad Socra- tem, id est anno Christi 328. Eodem igitur an- no, sed aliquot prius mensibus, aut certe anno Christi 327. Arius ab exilio revocatus est. Quod si quis quaerat, qua ratione revocatus sit Arius, eodem prorsus modo revocatum esse existimo, quo Eusebium ac Theognium, misso scilicet ad Episcopos satisfactionis libello, cum rogasset E- piscopos, qui in comitatu erant, aut qui vicini e- rant urbi Regix, ut pro ipso apud Principem in- tercederent. Atque id colligitur ex verbis hujus libelli: καὶ ὅτι αὐτὸν ἦν τῶν τοῖς ἐναγόμενοις ἰδο- ξεν ὑμῶν τῆ ἰυλαθείᾳ Φιλανθροπίνου & ἀνακα- λείας. Et paulo post ἀνακηλιμένῳ ἐδολορη- σαμένῳ. Cum igitur id Ario prospere successisset, Eusebius ac Theognius quorum consilio, ut vi- detur, Arius libellum satisfactionis miserat Epi- scopis, ipsi quoque idem tentarunt, pari successu, ἡμᾶς ὁπισσωπάσιν. Malim scribere ἡμᾶς ἐπισσω- πᾶν. Apud Socratem & Nicephorum legitur ἡμᾶς οἰωπάσιν.

In Capite XVII.

Pag. 466 Ἐπὶ τινὰς ἐξ ἑποκόπων. Vide epistolam Syno- dicam Episcoporum Aegypti ad omnes Catho- licos Episcopos, quam citat Athanasius in de- fensione secunda adversus Arianos, ubi hæc A- rianorum calumnia de ordinatione Athanasii egregie refellitur.

αὐτοδίδακτο τοῦτο φαεῖ. Malim cum Nicephoro scribere αὐτοδίδακτο ἐν τοῖς τοῦ- τοῖς φαεῖ.

In Capite XVIII.

τὰ μόναν ἐβδιδίε φρονήσας. Vide quæ no- tavi ad caput 23. libri primi Socratis Scholasti- ci; ubi ostendi cur Montanus adjungi solet Sabellio.

In Capite XIX.

Pag. 469 Ἐγραψὲ ἡ καὶ τῆ λαῶ ἐὰν ἰουσεβίω. In codice Leonis Allatii rectius legitur hic locus in hunc

modum, ἔγραψεν ἂν ἰουσεβίω, reliquis vocibus ex- punctis, quæ profecto hic superflue sunt. Se- quitur enim paulo post, ἔγραψὲ ἡ καὶ λαῶ &c. proinde non dubito quin scribendum sit hoc lo- co ἔγραψὲ μὲν ἰουσεβίω. Porro epistola Constantini ad Eusebium exstat in libro 4. de vita Con- stantini.

ἐν τοῖς ἀπὸ αὐτῶν γραμμασί. In codice Leo- Pag. 470 nis Allatii scriptum est ἀπὸ αὐτῶν. Christophor- onus autem & Savilius emendarunt ἀπὸ αὐτῶν, supple σύνθετον. Ego vero neutram conjecturam probo, sed unica voce adjecta locum ita restitui: καὶ ἰουσεβίον ὁμοίως τῆς παρατήσεως ἐθαύμαζεν, οἷς ἐν τοῖς ἀπὸ αὐτῶν γραμμασί δοκίμους ἡ πῶ αἰσιν ἢ συνθέμεν &c. Quod si quis me nimis auda- cem esse dicat, qui vocem de meo addiderim, re- spondebo me non adjecisse, sed ex eo loco ubi male collocata erat, in propriam sedem restituis- se. Vulgo enim legitur, ὡς δοκίμους ἡ &c.

ἢ συνθέμεν. Emendavi συνθέμεν, tum ex codice Fuckeriano, tum ex ipsa Constantini epistola ad Synodum Antiocheam, quam refert Eusebius in libro 4. de ejus vita.

ὑπερίνος ἰεροπόλεως. Post depositionem Eustathii, Paulinus Episcopus Tyri ad Antio- chenam sedem translatus est. Quo post sex men- ses mortuo, Eulalius Antiochiæ ordinatus est Episcopus. Post Eulalium deinde Euphronius. Vide quæ notavi ad caput 24. libri primi Socra- tis, & ad Eusebii librum decimum Historiæ Ec- clesiasticæ.

In Capite XX.

Ἐπολήθη. Male Christophoronus hunc locum interpretatur hoc modo: Populi suffragiis decretum fuit, ut post mortem Macarii in illius urbis Episcopatum succederet. Melius Musculus ita interpretatur: Populo ita probabatur, ut sua ipsum sententia Ecclesie Hierosolymitane futurum post Macarii mortem designarent Episcopum. Nec tamen Musculus sensum verborum Sozo- meni satis expressit. Addendum enim erat ad- verbium, tacite, ut nos fecimus, ad vitandam ambiguitatem. Neque enim Maximus revera Episcopus Hierosolymorum electus est à popu- lo, superflite Macario; sed tantum tacitis suffra- giis designatus. Id enim valet vox ἐπολήθη, qua utitur Socrates in lib. 5. cap. 5. ubi de Flaviano & Diodoro, qui vivente Meletio ejus succes- sores designabantur.

μετὰ μιλαιθῆναι ἐπὶ τῆ μαξίμου χειροτονίᾳ. Per- Pag. 471, sime hunc locum verterunt interpretes, nam Mu- sculus quidem ita interpretatur: Ajunt Maca- rium sollicitum fuisse in ordinatione Maximi. Christophoronus vero sic vertit, Nam eius omni cura incubuisse, ut Maximus post se consti- tueretur Episcopus memorant. Quasi legeretur ἐπιμαλῆθῆναι. Atqui vertendum erat hoc modo, Ajunt enim panituisse Macarium post ordina- tionem Maximi: in Ecclesia scilicet Diospoli- tana. Idque confirmat Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum ita expressit, μετὰ μιλῶν ἡ δὲ καὶ ἐπὶ τῆ μαξίμου δυνά- μεν ἐκείνου χειροτονίαν. Nicephori verba Lan- O ij

gus quoque perperam interpretatus est, additā ex suo negativā particulā: *Macarium namque post illam Maximi ordinationem haudquaquam penitentia ductum esse.* Nihil magis alienum a mente Sozomeni. Vult enim probare Sozomenus, vim illam ac tumultum Hierosolymitanorum, qui Maximum sibi eripi, ac Diospolitani Episcopum dari indignabantur, gratissimum fuisse Macario. *Poenitebat enim, inquit, Macarium, quod Maximum Diospoleos ordinasset Episcopum.* Multa porro hic notanda sunt, præter veterem disciplinam dispensative gesta. Primum enim translatus dicitur Maximus a Diospolitano Episcopo Macario, perinde ac olim Alexander Narcisso, ut scribit Eusebius in libro 6. Historiæ Ecclesiasticæ. Postremò ordinatus dicitur Maximus ab Episcopo Hierosolymitano citra consensum Metropolitanæ. Quod quidem manifeste præsumptum est contra Canonem septimum Concilii Nicæni, in quo Episcopis Hierosolymitanis suus honor, quem ab ultimis temporibus habuerant, servatur, salvâ tamen Cæsariensis Metropolitanæ prærogativâ.

In Caput XXI.

Pag. 472 Προσατίας μίτης ἔνεκεν ἐκκλησιῶν διόρονθ. Pessime Christophorus hæc vertit. & cum præcedente periodo junxit hoc modo: *Usque eo, ut progredientetempore Ariani, licet cum Meletianis de Ecclesiarum primatu decertarent, a plebique Meletiani nominarentur.* Longe rectius Musculus ita interpretatur: *Cum tamen Meletiani a Catholicis propter gubernationem Ecclesiarum dissentiant dissiderent.* Atque ita lapsit Nicephorus, qui hunc Sozomeni locum sic describit: καίτοι γὰρ οἱ παρὰ μελίτιον παρὰ προσασίας μίτης ἐκκλησιῶν διεκρίνονθ.

Ἰδία τὰ παρὰ ἀλλήλων ἀναγνώμην. Supple dogmata, ut in interpretatione nostra videre est. Ac profecto miror, utrumque interpretum horum verborum sensum non vidisse; quorum interpretem proferre hic nolui, ne viderer viris doctis insultare.

ἀλιζανδρεῖσι τισὶ κοινοῦσαντες. Sumpsit hæc Sozomenus ex epistola Constantini ad Nicomedienfes, quam refert Theodorus in libro 1. In ea enim ita scribit Constantinus: ἀλιζανδρίας τινὰς τῆς ἡμετέρας πατρὸς ἀναγνώσαντας, ἐξ ὧν κελύμεθα ἀποσαλῶνας. ἄλλ' ἔτοι οἱ καλοὶ τε ἔγραψαι ἰπισκοποι, ἐς ἅπαρ ἢ τῆς συνόδου ἀλήθεια πρὸς μετάνοιαν τετηρήθη, ἢ μόνον ἐκείνης ἐδύξανθ ἔπαρ ἰαυτοῖς ἰσφαλίσανθ, ἀλλὰ ἔκοινῶσαν αὐτοῖς &c. Vides ut Sozomenus hæc iisdem pene verbis descriperit. Verum in eo peccat, quod proflus alieno loco hæc posuit. Scripta est enim hæc epistola Constantini, antequam Eusebius Episcopatu deponeretur, inque ejus locum alter subrogaretur: id est, tribus circiter mensibus post Nicænam Synodum, ut ad Socratem observavi. Hallucinatur etiam in eo Sozomenus, quod verba illa Constantini ἐς ἡ σύνοδον εἰς μετάνοιαν τε-

Ατρήκη. De Alexandrinis Clericis intellexit, com de Eusebio ac Theognio intelligenda sint. αὐτοῖς ἢ ὡς ἀπίστους διγνοῖας. Scribendum est ex codice Leonis Allatii αὐτοῖς &c. Sed quaeritur, quinam sint Alexandrini isti, dissensionis auctores, quos Constantinus ad se evocaverat; & quibuscum Eusebius ac Theognius occulte communicarunt. Baronius quidem ait fuisse Meletianos. Ego vero in Annotationibus ad librum primum Socratis, Arianos esse ostendi. Idque testatur epistola Synodica Episcoporum Aegypti, quæ refertur ab Athanasio in secundo Apologetico contra Arianos, pag. 727. editionis Parisiensis: πῶς ἦν ἢ αὐτοῖς ἢ θεογνιοῖς ἢ ἰδύσανθ καὶ θαρεῖν ἄλλων, αὐτοῖ καθαριθύντες, ἢ ἔαντ' αὐτῶν καθαρσάσαν ἰληχόμενοι; ὁἰδατε γὰρ ἀκεῖνος, ἔτι ἀμφίων μὲν ἰν νικομηδείας, ἔπεισ ἔ ἰν νικαία κατῆσ ἀδυσαν ἀντ' αὐτῶν, ἔστ' πλὴ ἰκεῖαν ἀσέβειαν, ἔπλὴ πρὸς τὰς ἀρειομανίτας κοινῶν, τὴς ἀπὸ τῆς συνόδου τῆς οἰκουμένης ἀποδοκιμαθῆντας. Quomodo ἰστῆν vel ipse vel Theognius alium deponere poterunt, cum ipsi depositi fuerint, & ordinationibus in ipsorum locum factis convincantur. Probe enim nostis, Amphionem quidem Nicomedia, Christum autem Nicæa eorum loco ordinatos esse, tum ob privatam eorum impietatem, tum ob communionem cum Arianis, qui a generali Synodo fuerant reprobat. Vides ut Episcopi Aegypti egregie consentiant cum Imperatore Constantino, in assignanda causa depositionis Eusebii.

In Caput XXII.

Παρεκάλη τὸ πλῆθος εἰς θεὸν ἀπίστον. In manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii scriptum est ἐπιδῶν. Verum in epistola Constantini quam refert Athanasius in Apologetico 2. adversus Arianos pagina 779. legitur ἀπίστον.

In Caput XXIII.

Θία ἢ κλεικός. Immo Arsenius, Episcopus Hypselitarum, ut notavi ad Socratem.

πατρὸς ἰνομα. In manuscriptis codicibus Fuketii & Allatii πατρὸς scribitur. Apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos, αἰνῆς dicitur πατριάρχης μόνῃς ἀντιπολίτου ἰνομου. Id est, Presbyter Pientemcuris mansionem in Praefectura Antepolitana. Sozomenus μόνῳ apud Athanasium in eo loco interpretatus est Monasterium. Malim tamen mansionem interpretari. Nec obstat quod in Epistola Pinnae Paphnutius quidam monachus dicitur μοναχὸς τῆς αὐτῆς μονῆς. Nam & illi mansionem intelligi posset. Certe si Monasterium eo loco intelligeretur, nihil opus esset nomen addere, aut Praefecturam notare in qua situm est Monasterium; nam Monasteria, non alio fere quam Abbatis sui nomine vocabantur. In eadem epistola nominatur Paulus, monachus Hypseles, id est ex Hypsele oppido, cujus Episcopus fuit Arsenius.

ἰωάννης μοναχὸς τις ἐ γραφόμενθ. Musculus & Christophorus ultimam vocem omiserunt,

Pag. 474

Pag. 475

Habetur tamen etiam apud Nicephorum, ubi A
 interpres criminatorem vertit. Savilius quoque
 ad latus sui codicis interpretatur accusatorem.
 Ego verò pro his verbis ὁ χαρφόρμος, reclamantibus
 licet codicibus scribendum puto ὁ ἀρχαφ
 λιγέρμος. Sic enim patrio nomine vocabatur
 sycophanta ille, teste Athanasio in Apologetico
 secundo adversus Arianos, pagina 783. qui & alio
 nomine Joannes dicebatur, ut videre est ibidem.
 Undenam vero Sozomenus monachum
 illum fuisse didicerit, nescio: cum nec Athanasius
 id dicat, nec Alexander Theſſalonicensis Episcopus
 in epistola ad Athanasium. Immo Joannes iste
 erat Episcopus Memphis, jam inde à temporibus
 Alexandri, ut patet ex indiculo Melitii. Nam
 Joannes Archaph accusator Athanasii, is ipse est
 ad quem Constantinus Imperator epistolam scripsit,
 quam refert Athanasius pag. 787. Atqui Joannes
 ille ad quem Imperator scripsit, erat Episcopus
 Memphis, ut testatur ipse Athanasius in indiculo
 Episcoporum partis Melitii pagina 784. Hinc est,
 quod Pinnes Presbyter ad eundem Joannem scribens,
 eum patrem vocat. Ejusdem Joannis elogium exstat
 apud Epiphanium in hæresi Meletianorum cap. 6.

χαλεπόν ἔστιν. Mallem scribere in futuro,
 χαλεπόν ἔσται. Quam lectionem in versione mea
 expressi.

In Caput XXIV.

Pag. 476 τὴν ἴδον ἢ καὶ ἡμᾶς ἴδον. Obscurum est,
 quid sibi velit hæc verba. Musculus quidem ita
 vertit, *Indos qui nobis sunt interiores*. Christophorus
 autem hoc modo interpretatus est, *Interiores
 Indos: Sic enim nostra memoria appellantur.*
 Langus vero omnium pessime vertit, *Ultiores
 quam quæ ad nos vergunt Indorum gentes.*
 Ego vero vertendum puto: *Ultimos eorum,
 quos vulgo Indos vocamus.* Æthiopus autem
 intelligit, ut notavi ad librum primum Historiæ
 Socratis. Hi enim Indi etiamnum vocantur,
 utpote Indorum Coloni, quemadmodum scribit
 Philostratus in libro 6. de vita Apollonii: *ἀποικί
 οὗ ἴδων αἰθίοπες*: & in libro tertio Æthiopus
 appellat, γένος ἴδιον. Eusebius in Chronico,
 anno 402. *Æthiopes, ait, ab Indo flumine consur
 gentes, juxta Ægyptium confederunt.* Porro ante
 Frumentium Pantæus jam Indis istis verbum
 Dei prædicaverat, ut scribit Eusebius noster in li
 bro 5. Historiæ Ecclesiasticæ cap. 10. Sed quoniam
 Pantæus nullos ibi successores Episcopalis
 cathedræ reliquerat, Frumentius, qui primus
 apud illos Episcopus est constitutus, Indorum
 Apostolus meruit appellari.

Pag. 477 Δημοκρίτης δὲ καὶ. Non Couus fuit Democri
 tus, sed Abderita, ut testatur Diogenes Laërtius,
 Suidas, ac cæteri.

ἀίρα τι. Has voces Musculus in versione sua
 prætermisit: quas etiam delendas censeo.

In Caput XXV.

Παρά τῷ βασιλεὶ κατεκίνησε. Scribendum est
 κατεκίνησε, & paulo post ἐπιήκερον, ut Christo
 phorus & Savilius ad latus suorum codicum
 emendarunt. Certe apud Nicephorum, qui
 hæc Sozomeni verba descripsit, legitur κατε
 κίνησε.

καλλίνικον ὃ ὡς ἐπίσκοπον ὄντα. Delenda est
 particula ὡς, quam nec Musculus nec Christo
 phorus in versione sua expressit. Porro hic
 Callinicus Pelusii Episcopus fuerat partis Meli
 tii, ut constat ex indiculo, quem Melitius obtu
 lit Alexandro. Postea vero ad partes Alexandri
 se contulerat, si Sozomeno credimus. Id enim
 volunt hæc verba καὶ κατὰ τὸν ἀνδρὸς συναρχιερούων.
 Pugnat tamen secum ipse Sozomenus, paulo enim
 supra ait hunc Callinicum Episcopum fuisse
 partis Joannis; quod idem est ac si diceret partis
 Melitii. Joannes enim Melitio successerat, ut
 scribit Sozomenus supra in capite 21. Quam
 obrem particula ὡς fortasse retinenda est hoc lo
 co, ut intelligat Sozomenus hunc Callinicum
 pro Episcopo Ecclesiæ Catholicæ se gessisse, &
 communionem cum Alexandro Episcopo Alex
 andriæ simulasse. Certe hunc Callinicum unã
 cum Joanne acerrimum defensorem fuisse Me
 licianorum, testatur Epiphanius in eadem hæ
 resi.

ἀχιλλεύς ἐπιμαῖος. In codice Fuketiano scri
 bitur ἀχιλλεύς καὶ ἱρμαῖος. Sed & codex Regius,
 quo ulus est Robertus Stephanus, ἀχιλλεύς scri
 ptum habet. In indiculo tamen Episcoporum
 partis Melitii, quem refert Athanasius in secundo
 Apologetico adversus Arianos, dicitur ἀχιλλεύς
 Episcopus in Cusis, Hermæon vero Episcopus
 Cynopolitanus. In eodem indiculo duo Isaacii
 Episcopi nominantur. Eupli vero nulla sit
 mentio. Ex quo apparet Euplum post indicu
 lum illum oblatum Alexandro, Episcopum factum
 fuisse, vel à Melitio, vel à Joanne successore
 Melitii, contra decreta Concilii Nicæni.

αἰς πλὴν ὁπισθοκλήσας ἀρβύλον. Scribendum pro
 culdubio est ἀρβύλον, ut Christophorus &
 Savilius emendarunt. Vide Sozomenum supra,
 ubi agit de ordinatione Athanasii.

ὡσοδομίων πάντων. Malim scribere σωδο
 μίων. Hoc enim verbo utitur Sozomenus in ca
 pite 17. ubi de ordinatione Athanasii: ἰνωμότως
 σωδομίου, κοινῇ ψήφω αἰρετοῦ &c. Sed quæ sequuntur
 majorem habent difficultatem; μὴδὲνα χειρο
 τοιεῖν ἄριν τὰ ἐν αὐτοῖς ἡγελημάτα σφραγίσασιν. Quæ
 Musculus ita vertit, *Cunctis affirmantibus non
 esse ordinandum quemquam, nisi purgatum prius
 à criminibus, de quibus accusaretur.* Christo
 phorus vero ita interpretatur, *Cum omnes
 Episcopi asseverassent, neminem debere prius or
 dinari, quam crimina sibi illata diluerit.* Verum
 hæc interpretationes probare non possum. Ne
 que enim Sozomenus dicit ἄριν σφράγισσιν, sed in
 plurali ἄριν σφραγίσσιν. Itaque vertendum erat hoc
 modo, *Cum omnes Episcopi inter se pepigissent,
 neminem ordinandum esse, priusquam jurgata, quæ
 inter ipsos erant, diremissent.*

ἰνατίρα γραφῶ. Plenior futura videtur oratio, A si articulum adāideris hoc modo: ὠνεκατίρα γραφῶν &c.

ἀλλ' ἔσθ. Postrema vox deest in codice Fuketiano. Apud Rufinum, ex quo videtur hæc haussisse Sozomenus. hæc Historia non invenisse refertur hoc modo: Introduci ad hæc jubetur Athanasius. Ingressus cum Timotheo presbytero suo, eumque monet, ut posteaquam mulier dicendi finem fecisset, se tacente ad ea, quæ dixerat, responderet. Cumque mulier ea, quæ docta fuerat perorasset, Timotheus conversus ad eam: Vere, inquit, mulier, ego mansi apud te aliquando, aut vim tibi ut afferis feci? Tunc illa, ut mulierum setalium procacitas habet, obuncans Timotheum: Tu, tu, inquit, mihi vim fecisti, in illo loco commaculasti castitatem meam. Sic ex duobus vetustissimis codicibus emendavi. Vulgo enim legitur, oburgans Timotheum. Addit Rufinus: Tum omnes ridiculosus pudor habere cepit, quod tam facile tacente eo, factio compositis criminis patuisset. Ita enim scribendus est hic locus ex iisdem codicibus. Sciendum porro est, similem calumniam in eadem Synodo compositam fuisse adversus Eusebium Nicomediensem, uti refert Philostorgius. De calumnia vero illa impudentissimæ mulieris, nihil in actis Synodi Tyriæ scriptum fuisse testatur Sozomenus. Quare fides sit penes Rufinum, qui primus ista retulit.

Pag. 481 πλουσιαιῶτις ἐπίσκοπος. Hujus mentio fit in epistola Aftenii ad Athanasium, quæ habetur in Apologetico secundo contra Arianos.

Pag. 482 καὶ ἄλλοι μὴ ἀγωνισθεῖσαι γραφῶς. Hunc locum non intellexerunt Interpretes. Decepit eos prava interpunctio, quæ habetur in editione Roberti Stephani. Sed in codice Fuketiano post vocem γραφῶς nulla apponitur distinctio. Sensus igitur hujus loci hic est: Athanasium præsentem quidem convictum fuisse de multis criminibus: de alijs vero quibus nondum responderat, convictum esse per fugam, quam arripuisset.

λέγει δὲ ἀφανῆτιον ἢ ἐμολογητέω. Sumpsit hæc Sozomenus ex Rufini Historia Ecclesiastica. Paphnutius quidam Episcopus Egypti, unā cum Potamone & reliquis Episcopis, qui cum Athanasio ad Synodum Tyrensem venerant, memoratur in Apologetico secundo ejusdem Athanasii. Ab eo distinguendus videtur alter Paphnutius Meletianus Anachoreta, qui cum Joanne & Callinico, pauld ante Synodum Tyri Athanasium accusaverat apud Constantinum; & quem confessorem confessorisque filium fuisse scribit Epiphanius in hæresi Meletianorum. Sed & Potamo Episcopus Heracleæ Egypti, qui Synodo Tyrensi interfuit, unus ex confessoribus fuerat. Quare vereor ne Rufinus, scriptor parum diligens, Paphnutium pro Potamone posuerit. Alio item nomine suspecta mihi videtur Rufini narratio. Ait enim Rufinus, Paphnutium abduxisse secum Maximum Hierosolymorum Episcopum, priusquam in Athanasium sententia promeretur. Atqui constat, Maximum in ea Synodo subscripsisse damnationi Athanasii. Ita enim diserte tradit Socrates in libro secundo capite octavo.

In Caput XXVI.

Ἐτήσιον τῶν πέντε ἰορτῶν. Die scilicet 13. mensis Septembris. Eo enim die Hierosolymitani quotannis celebrabant encæniam martyrii sive Basilicæ Constantinianæ, ut notavi in Epistola de Anastasi & martyrio Hierosolymitano, quæ ad calcem annotationum Eusebianarum edita est.

In Caput XXVII.

κρίται πάλιν περιεθεῖναι, in Codice Fuketiano prima vox deest, & περιεθεῖναι legitur περιεθεῖναι.

ταῦτων γὰρ πῶς πῶς ἀρετὴν ἴφραμιν. In codice Fuketiano scriptum inveni ταῦτων ἢ πῶς πῶς &c. quomodo etiam legitur apud Socratem in libro primo capite 26.

κεῖντος ἐμὲν ἔσαι ὁ Θεός. Codex Fuketii hæc scriptum habet.

καὶ ἔκ τῆς ζητημάτων ἀερολογισίων. In libro primo Socratis cap. 26. legitur tantum καὶ τῆς ἀερολογισίων, ex punctis tribus vocalibus, quæ tamen habentur etiam apud Nicephorum. In codice Fuketiano scriptum inveni καὶ τῆς ἐκ τῆς ζητημάτων πῶς.

καὶ ἄλλοι λαβόμενοι, πάλαι ταῦτα σπουδαζόντι. Scribendum puto καὶ ἄλλοι λαβόμενοι ἐπιπέλαι ταῦτα σπουδαζόντι. Quam scripturam in versione mea sum secutus. In optimo codice Fuketiano, post verbum λαβόμενοι ponitur subdistinctio. Cæterum de Ario & Euzoio in communionem susceptis à Synodo Hierosolymitana, vide quæ notavi ad Socratis librum primum cap. 33.

In Caput XXVIII.

καὶ ἄλλοι αὐτῶν ἀποστρέψασθε. Apud Athanasium in Apologetico secundo adversus Arianos, pag. 803. scriptum est καὶ ἄλλοι αὐτῶν. Verum in codice Fuketii scriptum inveni καὶ ἄλλοι αὐτῶν. Videndum itaque an utraque lectio locum hic habere possit hoc modo, ἐφ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν αὐτῶν, Priorem tamen lectionem confirmat Socrates.

δι' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν. Hiberos intelligit, de quorum conversione supra locutus est Sozomenus.

In Caput XXIX.

Τὸν τὰ αὐτὰ φρονέοντα ἰδίᾳ. Vocem ἰδίᾳ, in interpretatione sua omisit Epiphanius Scholasticus. Ferri tamen potest, si referatur ad σπουδαζόμενον. Vult enim dicere Sozomenus, Arianos, & eos, qui ex factione erant Eusebii, clandestinum inter se convenisse, & privatos cætus celebrasse, id agentes, ut Synodus Episcoporum convocaretur. In codice Fuketiano post verbum φρονέοντων ponitur subdistinctio, non autem post ἰδίᾳ.

ἀπὸ θέρους ἢ πρὸς ἀρειοὺς σπουδαζῶν. Ex codice Fuketiano & ex Nicephoro Callisto emendavi σπουδαζῶν, quemadmodum etiam legit Christophorus. Epiphanius tamen Scholasticus σπουδαζῶν legerat, ut ex versione ejus apparet. Sic enim vertit: aperte Arianis nisi viderentur.

ἕπο' θυσιασθέντων. Epiphanius Scholasticus hunc locum ita vertit. sub altari pronus jacens. Id est, ad pedes altaris. Nicephorus pro ἕπο' habet, ἐπὶ τὸ τῆς ἱερῆς τραπέζης θυσιασθέντων ἐπὶ τὸ εἶμα πικρῶν. Rufinus vero ex quo hæc desumpta sunt, in capite duodecimo libri decimi dixit, sub altari jacens.

In Caput XXX.

Pag. 490 Μάρτυρα πῶς ἀλήθειαν εἶπε. Id est jurare per veritatem. Hoc enim erat jusjurandum Christianorum, ut legitur in epistolis B. Pauli: in veritate dico, non mentior. Deum enim veritatem esse credebant, quem admodum docent sacræ paginæ. Quare cum dicebant in veritate, idem erat ac si dicerent, in Dei nomine. Athanasius in Apologetico ad Constantium Imperatorem: ἐκδομῶν τὸ αὐτὸν ὅς ἐστι, ἐπέμειπεν ἀρεταῖς, ἃ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἱεροῦ δῆσας· ἃ γὰρ αἱ θεοὶ παρόντες λαλοῦμεν, τούτοις ὅραον ἔχουσαν ἡμεῖς ἐν χερσίν. Id est, Velle autem hunc hominem quisquis est, hic adesse, ut eum coram veritate ipsa interrogarem. Quæcunque enim quasi presente Deo dicimus, ea nos Christiani pro iurjurando habemus.

καὶ ἐν εἰρηῇ, πῶποτε εἶπεν παρ' αὐτῆ. Hunc locum correxi ex Athanasio in oratione primâ contra Arianos. Inde enim descriptus est à Sozomeno. Sic ergo illic habetur. ὡμοῦσαν ἐσθλῆ, μὴτε ἀλλὰ πῶς τὰ νῦν γράφοντα καὶ εἰρηῇ πῶποτε παρ' αὐτῆ ἢ ἀποροῦντα.

ἀλλ' ἐν θεῷ ἔξιδαν. Idem scribit Athanasius in epistola ad Serapionem: Arium scilicet ab Imperatore Constantino evocatum operâ ac studio Eusebianorum, fidem suam ei obtulisse, jurasseque se nihil aliud præter illam credere. Cumque e palatio digressus esset, Eusebianos eum protinus in Ecclesiam introducere voluisse. Quæ quidem manifeste pugnant cum iis, quæ scribit Rufinus, eumque secuti Socrates atque Sozomenus. Nam Rufinus quidem scribit Arium, cum presbyteri cujusdam operâ ab exilio revocatus fuisset, libellum fidei obtulisse Constantino Imperatori, sensu quidem alienum à Nicæna fide, verbis tamen haudquaquam dissentientem. Constantinum vero eum ne sic quidem admittere voluisse, sed ad Synodi Hierosolymitanæ examen remisisse; à qua Arius, post Imperatoris testimonium, in communionem receptus est. Eundem postea Alexandriam rediisse, moxque inde revocatum esse Constantinopolim tradit idem Rufinus, & post illum Socrates atque Sozomenus. Nisi quod isti postremam hanc Arii evocationem Constantino adhuc superstite accidisse narant, non ut Rufinus regnante Constantio. Atqui Athanasius duobus in locis discrete testatur, Arium statim post libellum fidei oblatum Constantino, cum ex palatio decederet, deo ductum esse ab Eusebianis in Ecclesiam, ut cum Alexandro communicaret. Non igitur remissus est ad Synodum Hierosolymitanam. Deinde ex narratione Rufini & Socratis atque Sozomeni, necesse esset dicere, Arium duos fidei libellos Constantino Principi obtulisse; alterum ante Synodum Hierosolymitanam, anno Christi 335, alterum

A anno sequenti, cum ab Eusebio introducendus esset in Ecclesiam Constantinopolitanam. Id enim discrete scribit Athanasius. At quousum duo libelli, cum Constantinus Imperator priore libello accepto, Arii fidem approbaverit, & de illo in communionem recipiendo scripserit ad Synodum Hierosolymitanam, ut docet epistola Synodica? Cur Imperator Constantinus post suum ipsius iudicium, post Hierosolymitanæ Synodi sententiam, iterum formulam fidei & iuramentum ab Ario exegit? Quomodo Alexander communicare cum Ario recusavit, qui ab integra Synodo susceptus fuerat in communionem? Ex his apparet, verissimum esse id, quod scripsi in libro secundo observationum Ecclesiasticarum: Arium illum, qui à Synodo Hierosolymitana susceptus est in communionem, non esse Arium hæresiarchen, sed alterum ei cognominem. Quod quidem etiam ex Athanasio demonstrari potest. Is enim in epistola ad Serapionem discrete scribit, Arium extra communionem Ecclesiæ diem suum obiisse. Consultus fuerat à Serapione Athanasius, utrum Arius ante obitum in communionem Ecclesiæ admissus fuisset. Negat id Athanasius, atque Eusebium quidem id perficere studuisse: sed Arium tristi morte præceptum, vita simul & communionem privatum esse: atque ita hæresin illam Divino iudicio ἀνομιαν εἶναι, id est incommunicabilem esse renunciatam. Quod si Arius hæresiarches à Synodo Hierosolymitana receptus esset in communionem, falsò ista dicerentur ab Athanasio.

ἐν ἀνομιαν εἶναι. Hodie apud Athanasium legitur ὡς ἀνομιαν εἶναι, quam lectionem veriozem puto. Pag. 491

σάββατον γὰρ ἡμέραν. In oratione prima Athanasii contra Arianos legitur, σάββατον ἡμέραν. πλείονος τε ἐν δυνάμει. Scribendum est, πλείονος τε ἐν δυνάμει, ut Savilius ad oram sui codicis annotavit ex Christophorsoni libro.

In Caput XXXII.

Νέμον βίβλον ὁ βασιλεὺς. Ea lex Constantini exstat apud Eusebium, in libro tertio de vita Constantini capite 64. Pag. 493

In Caput XXXIII.

καὶ εἶπε πῶς τὸ πάλαι εἶχον. Scribendum omnino est πάλαι εἶχον, ut Savilius in suo codice emendavit. Certe Eusebius Cæsariensis hunc Marcelli librum πάλαι εἶχον vocat. Sic enim scribit in epistola ad Flacilium, εἰ ποτὲ πάλαι εἶχον καὶ πάλαι πῶς μαρτίαν γράφοντα &c. & paulo post: διὰ τὸ γὰρ πάλαι εἶχον συζητήματα appellat. Porro liber ille Marcelli inscriptus erat, De subjectione filii Dei, ut discimus ex fragmentis Hilarii.

τῆ ἐν Ἀρδίε σιωδῶ. In codice Fuctiano scriptam inveni ἐν Ἀρδίε, mendose ut apparet. Serdicam urbem Daciæ Græci interdum Ἀρδίε appellant, ut videre est in epistola Synodica Concilii Serdicensis. Pag. 495

In Caput XXXIV.

Πρὸς γὰρ ὁπθῶς. Delenda est particula γὰρ, ut pro- Pag. 496
te superflua, & ex superioribus male repetita.

ὁμοτίμου τῆς βασιλείας ὕψους. Egregiâ sententiâ secundum hunc librum clausit Sozomenus, quâ sacerdotalem dignitatem extollens, ait illam extra Ecclesiam quidem potestati Regiæ parem sibi videri; in Ecclesia vero etiam superiorem. Ac de primo quidem capite hujus sententiæ merito dubitari potest, cum utraque potestas suos separatim fines ac terminos habeat. Nam ut in vetere proverbio, χωρεῖς τὰ μυστῶν ἐ φρυγῶν εἰς ἐμάς. Porro monendus est lector Sozomenum hîc loqui non de potestate sacerdotali, sed tantum de dignitate. Hæc autem duo longè inter

se differunt. Nam potestas quidem sacerdotalis extra Ecclesiam nulla est, cùm Ecclesiâ finibus contineatur. Dignitas vero etiam extra Ecclesiam constat sacerdotibus. Eam tamen regiæ dignitati parem esse, haudquaquam concesserim. Regia enim dignitas parem non admittit. Cæterum ex codice Fuketiano hunc locum supplevi atque emendavi hoc modo, ὡς ἐ τῆς ἱεροσύνης ὁμοτίμου ὁμοτιμῆ βασιλείῃ ὕψους. Vox ὁμοτιμῆ in cunctis editionibus deest, quæ tamen non otiosa est, sed sententiam omnem quodam temperamento emollit.

HENRICI VALESII
ANNOTATIONES
IN LIBRUM TERTIUM
HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ
SOZOMENI.

In Caput III.

Pag. 500

Ὁ ἵε ἀε γείτοσιν. Non possum probare, quod hîc ait Sozomenus, ordinationem Episcopi Constantinopolitani pertinuisse ad Nicomediensem Episcopum & ad Heracliensem, utpote qui essent viciniore Episcopi. De Heracliensi quidem assentior, huic enim Metropolitanò subiecta tunc erat sedes Constantinopolitana, priusquam Patriarchicum honorem adeptus esset. Nicomedienfis autem Episcopus nullo jure ordinationem Constantinopolitani Episcopi sibi vindicabat: erat enim alterius Provinciæ, cùm canon quartus Nicæni Concilii solis comprovincialibus Episcopis eorumque Metropolitanò, jus ac potestatem ordinandi tribuat.

καὶ βίον ἀδιάφορον. Sic Græci scriptores vocare solent remissum ac dissolutum vivendi genus, cui opponitur ἀσκησις sive ἀσκητικὸς βίος. Sic Nilus monachus in libro de cæde monachorum in monte Sina, narratione 4. τῆς ἐν τῷ ἀόλισιν ἀδιαφόρου διαγωγῆς ἐλόμενοι μάλλον ἢ θάνατον. Eodem sensu occurrit ea vox passim apud Basilium & alios.

ὡς μὲν βίβλικαίς. Accusatus primum est Paulus Episcopus à Macedonio presbytero. Sed crimen quod ei obijciebatur adeo leve erat, ut accusator interim cum reo communicaret, quem admodum testatur Athanasius in epistola ad Solitarios. Verùm id contigit regnante Constantino, ut fusius demonstravi in libro 2. observationum Ecclesiasticarum, qui ad calcem harum annotationum edetur.

ὡς ἐστὶν ἀνάγιγλινας. Assentior Christophoro

Asono & Savilio, qui ad latus suorum codicum emendarunt, ἡ καὶ &c. Quod idem valet ac ubi.

In Caput V.

πλάκην. Hic Episcopus Antiochiæ Flaccillus dicebatur, ut notavi ad librum secundum Socratis capite 8. Quod nomen Græci cum unico k solent scribere. Sic palatium Flaccilianæ, quod erat Constantinopoli, in Chronico Alexandrino φλακκιλιανὴ παλάτιον dicitur: apud Procopium vero in libro primo Persecutorum φλακκιλιανῆ.

διάνοι. ἡ παρὰ παρθέναις καίσαρῆας. In codice Leonis Allatii διάνοι. Scribitur cum accentu in antepenultima: in Fuketiano διάνοι. sine diphthongo. Atque ita fere scriptum legitur hoc nomen in Epistola Julii Papæ ad Episcopos, qui ad Synodum Antiochenam convenerant, quam refert Athanasius in secundo Apologetico adversus Arianos. Sic enim habet inscriptio ejus Epistolæ, διάνοι ἐ φλακκιλίω, γαρκίσιω, ἐυσέβιω, μαρεί, μακιδονίω, θεοδώρω, καὶ τοῖς συν αὐτοῖς, τοῖς ἀπὸ ἀντιοχείας &c. Ubi scribendum est διάνοι. Certe apud Nicephorum in libro nono cap. 5. scribitur διάνοι. Verum apud Basilium in Epistola 84. ad Bosporium διάνοι. dicitur: ubi ejus elogium habes, & tempus quo ex hac luce migravit. Obiisse enim dicitur à Basilio paulo post Seleuciense Concilium, quod anno Christi 359. celebratum est. Ex Epistola quidem Julii Papæ colligi videtur, eum præfuisse Antiocheni Concilio anno 342. natalis Domini. Primo enim loco nominatur à Julio in supradicta Epistola. Vix tamen crediderim, Dianium hunc Antiochen-

Pag. 501

Pag. 505